

Oliva, Martin

Geografie osídlení

In: Oliva, Martin. *Gravettien na Moravě*. Klápště, Jan (editor); Měřínský, Zdeněk (editor). Brno: [Masarykova univerzita, Filozofická fakulta], 2007, pp. 156-160

ISBN 9788025410103

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127380>

Access Date: 12. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

GEOGRAFIE OSÍDLENÍ

Vzhledem k přímé souvislosti polohy sídlišť se způsobem obživy má studium geografie gravettieniu mimořádnou důležitost, protože v této kultuře – na rozdíl od celé starší fáze mladého paleolitu – je možné alespoň částečně srovnání s dochovanou faunou. V době, kdy tato kapitola vznikala (OLIVA 1998c) byly geografické studie našeho paleolitu teprve v plenkách (k českému magdalénieniu VENCL 1995; k moravskému aurignacieniu OLIVA 1987a, ke střednímu paleolitu OLIVA 1991). Později navázal několika články s využitím počítačové grafiky zejména P. ŠKRDLA (2002; 2005; ŠKRDLA – LUKÁŠ 2000; též SVOBODA 2003; et al. 2002).

Geografická klasifikace samozřejmě vyžaduje četná zjednodušení. Není např. výhodné dodržovat striktně geomorfologické členění reliéfu (OLIVA 1998c, tab. I sloupec 3, dle CZUDKA 1972), z něhož vymizely i tak důležité sídelně-geografické jednotky jako brněnská kotlina nebo věstonická a napajedelská brána. Uváděné nadmořské výšky představují jen přibližnou průměrnou hodnotu, právě tak jako souřadnice na mapě 1:25 tis., sklon náleзовé plochy, výška nad řekou, vzdálenost k nivě a její šířka. Do značné míry subjektivní a nejednoznačné je nutně i určení polohy v reliéfu a v krajině, takže někdy jsem musel uvést dvě alternativní klasifikace. Zcela orientační a nezávaznou hodnotu má potom udávaná rozloha náleзовé plochy, vycházející u povrchových lokalit z rozptylu náleзов na orané ploše a u stratifikovaných stanic ze situace zjištěné výzkumem, resp. z kombinace obou indicií. Ty sídelní aglomerace, o jejichž vnitřním členění existují určitější údaje, jsem pojednal jako více samostatných stanic (např. Dolní Věstonice I a II). To však neznamená, že by každá z nich musela představovat časově a prostorově samostatnou sídelní událost. Jako jeden celek bylo kvůli nedostatku údajů nutno vyhodnotit dlouhodobé sídelní aglomerace jako Předmostí I či Pavlov I, nebo rozsáhlé povrchové lokality typu Napajedel I. Uváděná plocha tedy odráží snad jen intenzitu postupného osazování té které polohy, rozhodně ne rozlohu skutečného tábořiště. Pro dlouhodobá sídliště lovců mamutů ovšem nelze přijmout názor J. KINDA (1985, 114, 127), že plocha přesahující 30 až 70 m² již představuje nerozpoznané pozůstatky několikanásobného osídlení. Hodnocení charakteru stanoviště (sloupec 18) ne zcela systémově kombinuje hledisko početnosti nalezených dokumentů a funkce lokality, přičemž nemůže plně zohlednit možné postdepoziční procesy.

Pro statistické vyhodnocení se zdálo prospěšné rozdělit sídelní jednotky do tří skupin podle mohutnosti osídlení a jistoty příslušnosti ke gravettieniu (OLIVA 1998c, tab. II). V prvním sloupci jsou nepo-

chybně gravettské sídelní aglomerace a výraznější stanice, které jsem kvůli jednoduchosti nazýval sídliště. Do druhého sloupce jsem umístil lokality s možnou specifickou funkcí a drobné gravettoidní celky. V posledním sloupci zbyly skrovné nálezy více či méně jisté příslušnosti ke gravettieniu, příp. i pochybně lokalizované dokumenty. Jsou-li gravettské, mohou představovat jak stopy krátkodobých instalací, tak útržek jakékoliv jiné rozrušené situace.

Navzdory nepochybnému zničení a nenalezení pozůstatků většiny krátkodobějších instalací se domnívám, že získaný obraz rozšíření a polohy gravettienských stanic na Moravě není závažnější měrou zkreslen postdepozičními procesy či rozdílnou intenzitou prospekce (srov. VENCL 1990). Lokality nevykazují žádnou nápadnou koncentraci v okolí velkých měst jakožto badatelských center, spíše naopak. Okraje říčních údolí, kde se nachází většina gravettských stanic, nejsou prozkoumány o nic více než třeba okraje plošin, rozvodní hřbety nebo jeskyně, kde jsou zastoupeny jiné paleolitické kultury. Jestliže se gravettské osídlení těmto výhodným loveckým terénům vyhýbalo, pak je lze tím méně očekávat ve vyšších polohách moravskočeského či moravskoslovenského pomezí. Jejich průzkum je vskutku teprve v počátcích a poskytuje většinou jen stopy osídlení z pozdního paleolitu a mezolitu (VENCL 1996). Na Českomoravské vrchovině je v posledních letech věnována zvýšená pozornost výskytům křišťálu v okolí Žďáru nad Sázavou, paleolitické patinované artefakty však zůstávají naprosto ojedinělé (VALOCH 2004). Intenzivní, byť regionálně velmi nestejně rozložený průzkum vyvýšené oblasti jižních Čech přinesl 698 záznamů předneolitického osídlení, mezi nimiž však zcela chybí doklady gravettieniu (VENCL et al. 2006, 367, 398).

Ze sumarizace výsledků rozboru (OLIVA 1998c, tab. II) vyplývá, že nejvíce lokalit (téměř čtvrtina) se nachází pod Pavlovskými vrchy, a je mezi nimi také nejvíce „sídliště“ (bezmála polovina celkového počtu). Po necelé pětině všech sídlišť se nachází rozptýleně na rozlehlém území střední a severní Moravy (včetně českého Slezska) a rovněž asi 1/5 v Pomoraví (připočteme-li nové objevy týmu P. Škrdly, které budou nepodstatně modifikovat i níže uvedené hodnoty). Z ostatních regionů stabilnější sídliště chybí a soubory jsou větším dílem nespolehlivé.

Pokud se týká sklonu náleзовé plochy ke světovým stranám, jsou nejčastěji zastoupeny orientace k SV a V (vždy 19%). Do kvadrantu S-V je skloněna téměř 1/2 náleзовých ploch, do V-J úseku 1/3, do kvadrantu J-Z 1/7 a k Z-S přibližně 1/4 (4 „sídliště“ z tohoto kvadrantu leží pod Pálavou a 1 nad řekou Moravou). Šestnáct z 33 lokalit z kvadrantu S-V patří do skupiny A+B, tedy mezi stabilní sídliště. Sklon lokalit do nejvíce osluněné orientace JV-JZ je podstatně řidší (11 tj.

cca 1/7) než sklon k nejméně osluněnému směru SV-SZ (26 jednotek). Zmíněná disproporce je ještě výraznější v případě bohatších stanic kategorie A+B (JV-JZ 3, tj. 14%, SV-SZ 11, tj. 50%). Do uvedených podílů je započteno i 25% lokalit na neskloněném povrchu, z toho jen 2 ze skupiny A+B. Zjištěná situace je zcela anomální, a to tím spíše, že právě u základních sídlišť skupiny A+B se předpokládá zimní osídlení, kdy je orientace směrem k jihu nejvýhodnější: slunce v zimě stojí nejnižší, takže vzniká největší rozdíl mezi osluněním svahů různých orientací (TEHEUX 1994, 28). Jižní svah přijímá dvaapůlkrát více tepla než severní svah (SOFFER 1985, 236). Převládající expozice paleolitických stanic k jihu je proto téměř obecným pravidlem (srov. WHITE 1985, 134; SOFFER 1985, 236; TEHEUX 1994, 28; VENCL 1995, 241; 1996, 92; méně výrazně v moravském středním paleolitu: OLIVA 1991, 55, a ne v aurignacienu: OLIVA 1987a, 101). Při interpretaci tohoto jevu nutno zaznamenat, že nejvíce expozic k S a SV se vyskytuje pod Pavlovskými kopci, a k V v Napajedelské bráně v Pomoraví. Jde o stanice v místech, kde se svahy nejvíce přibližují k řece a kam byl směřován tah zvěře. Oproti této základní přednosti byla orientace svahu zjevně až podřízeného významu. Vyniká tu ovšem důležitost volby stanoviště z hlediska lovecké strategie, již bylo možno obětovat výhodu intenzivnějšího oslunění svahu. Samotný sklon osídlené plochy potom ovšem zajišťoval otevřenější výhled a odtok vody. Ten byl důležitý zejména s ohledem na podloží, jež většinou představovala spraš či půdní sediment, terciérní jíly a jen ojediněle propustný písek nebo říční terasa (srov. sloupec 16 v tab. I in OLIVA 1998c). Pokud se týká výhledu, ten se ze svahu (na rozdíl od temene) otevírá pouze jedním směrem, v tomto případě k říčnímu údolí. Výhled potřebným směrem ze skloněné polohy je ovšem bezprostřednější, protože mu nebrání okraje návrší. I to svědčí o poměrně jednostranném zájmu gravettienců o exploataci nivního prostředí.

Oba hlavní sídelní regiony (Pavlovské vrchy, Pomoraví) se nacházejí v klimaticky nejteplejší podoblasti T4 a střední Morava s Předmostím v další teplé podoblasti T2 (QUITT 1992, 147–148). Ve dvou prvně uvedených regionech dnes převládají jihovýchodní větry, na střední Moravě severozápadní a severní, v povodí Odry jiho- a severozápadní (QUITT 1992, 146). Z tohoto hlediska by byly severní svahy Pálavy a jižní svah předmosteckého Chlumu lépe chráněné než např. k východu exponované svahy Napajedelské brány, na nichž vyšších partiích snad proto chybí sprašový pokryv.

Absolutní většina lokalit a 4/5 sídlišť skupiny A+B se nachází v rozmezí vrstevnic 200 a 250 m. Z devíti stanic v nm. výškách 150–200 m leží 5 v Pomoraví a zcela tu chybí skupina „sídlišť“. Nejvýše (300–470 m)

jsou situovány všechny tři stanice z Moravského kra- su, Radvslavice-Zelená Hora u Vyškova a dvě drobné lokality na Pálavě, z nichž jedna pod vrcholem Děviček by mohla představovat loveckou hlídku. Vždy jde jen o krátkodobé nebo sporné stanice. Průměrná nadmořská výška činí 244 m, u sídlišť (A+B) jen 235 m. Markantně zde vyniká rozdíl oproti aurignacienu, kde 3/4 nalezišť leží ve výšce 250 až 350 m (OLIVA 1987a, 101).

Polovina všech gravettienkých lokalit se nachází do 25 m nad současnou nivou, jde však většinou o nejméně významné inventáře, příp. stanoviště se zvláštní funkcí (vesměs asi loviště). Trvalejší sídliště (kromě Předmostí) se většinou nacházejí výše na svahu, žádné však nad 100 m. Maximální převýšení má lovecká hlídka (?) pod Děvičkami a mamutí kosti s radiolaritovými nástroji nejasné kulturní příslušnosti pod skaliskem Sirotcího hrádku u Klentnice (KLÍMA 1986, 25). Stanoviště s předpokládatelnou specifickou funkcí (C, E-K) tedy sice leží ve větších nadmořských výškách a vykazují větší rozptyl převýšení než sídliště, v průměru však leží níže nad nejbližší vodotečí. Z toho může vyplývat, že i specifická stanoviště byla zakládána především za účelem exploatace bezprostředního okolí vodních toků údolí, a to i při výpravách do poloh vzdálenějších od větších řek, jak uvidíme v dalším. Situaci ovšem může zkreslovat nedostatečná prozkoumanost oblasti zdrojů radiolaritu v Bílých Karpatech, které mohly představovat vítaný alternativní zdroj potravy (srov. kapitulu o ekonomii kamenných surovin).

Stanoviště s možnou specifickou funkcí jeví větší rozptyl než sídliště i co do vzdálenosti od nivy. Nejvíce se jich nachází do 200 m od řeky, jsou tu však i tři celky vzdálené od současné nivy více než kilometr. V důsledku toho je jejich průměrná vzdálenost vyšší než u sídlišť skupiny A+B. Ty se nejčastěji nacházejí v pásmu vzdáleném 200 až 400 m od aktuálního nivního biotopu. Jedinou výraznou výjimku představuje dosti bohatá stanice se skládkou mamutích kostí u Boršic, ležící však přímo nad širokým mělkým údolím pravostranného přítoku Moravy s přímým výhledem na její nivu. Na rozdíl od Ukrajiny na Moravě chybí lokality převrstvené říčními sedimenty (srov. SOFFER 1985, 236).

Sledování řádu nejbližšího vodního toku je zkresleno tím, že do 1. řádu na Moravě patří pouze Odra, která je ve svém horním toku méně vodnatá než např. Morava a Dyje, jež náleží 2. a 3. řádu. Přesto se ukázalo, že všechna sídliště se nacházejí jen při řekách 1. až 3. řádu, zatímco menší (specializované) lokality a hlavně ojedinělé a sporné nálezy pokračují až k vodotečím 8. řádu. Toto pozorování je možno vyložit jak převažujícím ekonomickým využíváním úvalů větších toků, tak potřebou napojení na komunikační síť, jež se

bezpochyby orientovala hlavně podle říčních údolí. Rozmístění pavlovienských stanovišť se tím výrazně liší od všech ostatních mlado- a pozdně paleolitických kultur (pro český magdalénien srov. VENCL 1995, 240–241), jakož i od těch gravettienských stanic v Čechách, u nichž radiokarbonové datování ukázalo až postpavlovienské stáří (VERPOORTE 2003; ŠÍDA – NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ – VERPOORTE 2006). Významným faktorem mohla být i blízkost brodu, kterou však dnes nelze ani odhadnout. Z hlediska plánovaného chování lovců v krajině je brod totiž zcela unikátním místem, kam zvěř zcela přirozeně směřuje, hromadí se u něj a celý děj se periodicky opakuje, takže jej lze předvídat. Pokud se týká volby různých geomorfologických tvarů, převládá u „sídlišť“ poloha na hřbítku, vybíhající z vyššího masívu. Menší soubory a ojedinělé (sporné) nálezy pocházejí spíše z plynulých svahů, což lze vysvětlit i tak, že mnohdy jde o přemístěné útržky původních situací. Na rozdíl od stabilních sídlišť se vyskytují i přímo v nivě, kde se může jednat o pozůstatky lovišť nebo opět o druhotnou lokalizaci (jak předpokládá P. Škrdla u nalezišť Spytihněv – Němeča a Napajedla – Podvínohradí). Vzácně se objevuje poloha na temenech návrší, jež je příznačná pro starší fázi mladého paleolitu. Vzhledem k rozdílnému utváření říčních břehů byl většinou osazován jen jeden břeh a druhý je buď zcela bez nálezů (Dyje u věstonické brány, Bečva u Předmostí, Odra na Ostravsku). Podobný jev je znám i z gravettienu Ukrajiny a jižního Ruska (SOFFER 1985, 235).

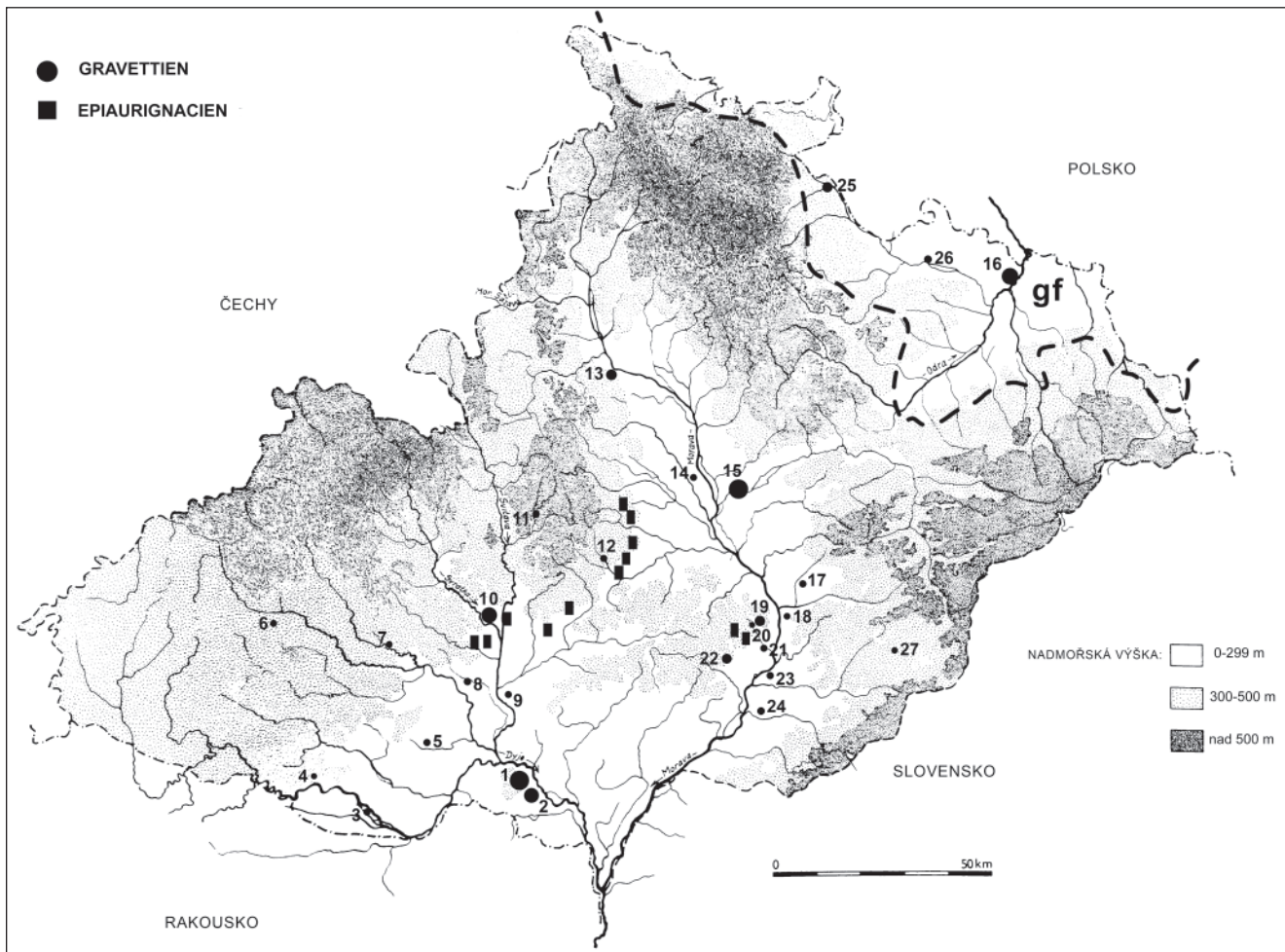
Z hlediska subsistenční strategie je důležitější situace stanoviště v celkové konfiguraci krajiny, kterou je však nesnadné jednoznačně klasifikovat. Poloha na rozhraní vyvýšené plošiny a nížiny, ve starších obdobích a v epiaurignacienu značně převažující, prakticky chybí. Nejvíce chudých a nejistých nálezů skupiny D pochází ze vzdálenějších úseků postranních přítoků řek 1. až 3. řádu. Vyskytla se v nich i 1/5 menších stanovišť, zatímco stabilní sídliště se tu objevilo jen jedno (Boršice I). Ta většinou leží nad zúženou částí nivy, kde se svahy blíží k řece (60%), a u soutoku s postranním přítokem (32%, srov. OTTE 1981, 56). Někdy jsou obě polohy kombinované. Nad rozšířeným úsekem nivy byla naopak situována jen malá (specializovaná?) stanoviště (1/4 z 26 lokalit), avšak žádné „sídliště“.

Lokality moravského gravettienu se značně liší svým rozsahem i množstvím a kvalitou nálezů. Od ústředních sídlišť jako Předmostí I, Dolní Věstonice I a Pavlov I s rozmanitými projevy hmotného a duchovního života, přes stanice menšího rozsahu až po izolované nálezy několika artefaktů. Uvedené dělení ovšem vychází z archeologické perspektivy a nemusí přesně odpovídat tehdejší sídlištní hierarchii. Vzájemně zde srovnáváme stratifikované lokality

s dochovaným osteologickým materiálem, sídlištními strukturami atd., s povrchovými nalezišti, kde větší na dalších informací beze stopy zmizela. Vzhledem k omezenému množství nalezené štípané industrie se však lze domnívat, že ani nejbohatší povrchové lokality (např. Napajedla I) nepředstavovaly tak významná sídliště jako třeba Předmostí nebo Pavlov.

Významnou skutečností, vyplývající z provedené analýzy, je takřka výlučné soustředění gravettského osídlení, a to všech zmíněných typů lokalit, do širokých údolí větších řek jako Dyje (obr.1), Morava, Bečva a Odra. Stanice situované ve větší vzdálenosti od řeky, mimo výhled na říční nivu, jsou vesměs jen drobné a jejich příslušnost ke gravettienu není zcela jistá (např. Kozichovice na Třebíčsku, Bratčice III a Prštice jižně od Brna, Hovorany a Kyjov – Boršov na Hodonínsku, Lehotice poblíž Holešova). Výjimku z tohoto pravidla představuje pouze významná lokalita u Boršic, vzdálená 3 km od řeky Moravy.

Nepochybně gravettské stanice vesměs leží na spočinku (tj. v „židlovité“ pozici) ve svahu nad nivou, případně na nedominantním temeni s dobrým rozhledem na říční údolí. Největší sídelní aglomerace byly zjištěny v místech, kde se říční niva zužuje a svahy blíží k řece (Dolní Věstonice a Pavlov, oblast napajedelské brány, Petřkovice, v širším měřítku i Předmostí, kde mohl pravěké lovce v zimě přitahovat i vydatný pramen termální vody: MUSIL 1994, 200). Blízkost zdaleka viditelných skalních útvarů, na Moravě spíše ojedinělých, mohla sídlištěm nebo celé krajině propůjčovat určitý posvátný ráz (cf. „sacred landscape“ u severoamerických indiánů) a mimo veškeré pochyby také přispívala k lepší orientaci pro příchozí. Nikoli náhodou se na svazích Pálavy a u předmosteckých skalisek rozkládala hlavní agregáčnická centra pavlovienské populace. Žádné stopy gravettského osídlení se naproti tomu dosud nenašly ve známých oikumenách starší fáze mladého paleolitu na svazích Krumlovského lesa a Dražanské vrchoviny, a z celé Brněnské kotliny pochází jen osamocený hrob z Brna – Francouzské ulice a hrot typu Pavlov z Maloměřic. Na východních svazích Chřibů nad napajedelskou bránou lze sledovat zřetelnou hranici mezi aurignacienu a gravettienem, dodržovanou i přesto, že obojí osídlení bylo asi z větší části nesoučasné. Aurignacké stanice (OLIVA 1987a) leží v kopcovitém terénu dále od řeky, gravettské na chráněných vyhlídkových bodech nad říčním údolím nebo přímo na okraji nivy. Analýze sídelních strategií východomoravského aurignacienu a gravettienu se nejnověji věnoval P. ŠKRDLA (2005). Z negravettienských lokalit, které uvádí, dovoluje jednoznačně aurignackou klasifikaci pouze soubor z Kudlovic – Za Hradskou. Tzv. „pomoravský aurignacien“, k němuž je autor po vzoru B. Klímy zařazuje, je J. SVOBODA (et al. 2002, 164) ochoten pokládat i za szeptien a již

Obr. 131 Gravettienské a epiaurignacké lokality na Moravě. 1 Dolní Věstonice a Pavlov, 2 Milovice a Bulhary, 3 Jaroslavice, 4 Znojmo, 5 Jiříce, 6 Kožichovce, 7 Oslavany, 8 Bratčice, 9 Blučina, 10 Brno (pohřby), 11 Sloup – j. Kůlna, 12 Radslavice – Zelená Hora, 13 Mladeč – Plavatisko, 14 Blatec, 15 Předmostí, 16 Petřkovice, 17 Lehotice, 18 Pohořelice, 19–20 Napajedla I-III, V-VI, VIII, 21 Spytihněv, 22 Boršice, 23 Jarošov, 24 Ostrožská Nová Ves, 25 Opava, 26 Kozmice, 27 Bylnice. gf – jižní hranice rozšíření pazourku a jiných glacifluviálních silicítů. Sites du Gravettien (numeroté) et de l'Epiaurignacien en Moravie. gflimite sud du silex erratique.

M. OLIVA (1988b) pro něj z důvodu nejasné kulturní příslušnosti navrhl název míškovický typ. Typicky aurignacké stanice ze západního Pomoraví, i když leží hned v sousedních katastrech, P. Škrdla v analýze zcela opomíjí, a některé z uvedených charakteristik na ně nelze vztáhnout (např. přímý výhled na říční údolí).

S výjimkou pozdního souboru z jeskyně Kůlny, ke kterým se vztahují radiokarbonová data mezi 23 – 22 tisíci lety před dneškem (VALOCH 1988a, 47; OLIVA 2002a), datovaného ohniště se dvěma ústěpy z jeskyně Pod hradem (VALOCH 1965a) a snad dvou artefaktů z mamutoviny (hrot a ozdobné mezikruží) z Křížovy jeskyně (VALOCH 1960a) chybí jakékoliv stopy gravettienu v Moravském krasu a v jeskyních vůbec. Gravettienci by přístřeším jeskynních portálů jistě nepohrdli, kdyby se jeskyně nacházely blíž komunikačním tepnám u velkých vodních toků. Příčinou nezájmu o jindy tak intenzívně osídlené území Moravského krasu, stejně jako o oblasti zdrojů moravských rohovců, je tedy jejich odlehlá poloha od říční sítě.

Charakteristická poloha sídlišť dokládá, že jejich obyvatelé se příliš nevzdalovali od říčních úvalů a byli svým způsobem života celoročně vázáni na nivní biotop (obr. 131). Ten poskytoval široký výběr lovné zvěře, která však žila i v odlehlejších regionech, úspěšně využívaných ve starší fázi mladého paleolitu a později v epiaurignacieniu. Z tohoto hlediska je na gravettských sídlištích nápadnou velmi nízká frekvence pozůstatků koně (MUSIL 1994, 200). Kromě kožešinové zvěře představovali nejčastější úlovek zajáci a sobi, kteří ovšem nebyli tak striktně vázáni na říční údolí jako mamuti. Pro tento jediný hojně lovený druh makrofauny představovaly moravské nížiny zdaleka nejpříhodnější a takřka výlučné životní prostředí (viz následující kapitola). Z toho je možno usuzovat, že soustředění pavlovienských stanic na okraje úvalů souviselo se zájmem (nikoli pouze nutričním) o lov tohoto tlustokožce, resp. se stálou potřebou komunikace a orientace v terénu, kterou tento lov navozoval (v blízkosti říčního toku se totiž nacházejí

i stanice s ojedinělým výskytem mamutích kostí, konkrétně Jarošov II-„Podvršťa“. Podobný jev je možno snad ještě zřetelněji pozorovat u adaptací lovců mamutů ve Východoevropské rovině (SOFFER 1985, 116, 235 sq.). V jiných oblastech rozšíření gravettienu není posun okupace do okolí nivního biotopu zdaleka tak markantní (HAHN 1987; WHITE 1985), často byly osídlovány jeskyně a převisy a rovněž pozůstatky mamutů nepatří k nejhojnějším.

Vazba na jediný ekosystém však mohla navozovat občasné stavy stresu, jemuž podle O.SOFFEROVÉ (1993, 38) nasvědčují doklady konzumace šelem a kožešinové zvěře. Těm bylo možno čelit zapojením lokálního sídelního systému do co nejširší alianční sítě, jejíž vytvoření ostatně favorizovala i prostupnost a orientace říčních údolí. S ní nepochybně souvisí i převaha importovaných severských surovin na všech pavlovienských sídlištích.

ČLOVĚK A MAMUT

„Lovec pohlíží na zvíře jako na tvora sobě rovného. Vidí jej lovit jako on sám, předpokládá, že jeho život se podobá lidskému (.....). Nadřazenost člověka se projevuje jen v oblasti techniky, kde se u něj objevuje nástroj. Ve sféře magie přisuzují (přírodní lidé) zvířeti nemenší sílu než sami sobě. Na druhé straně, zvíře člověka mnoha vlastnostmi překonává: svou fyzickou silou, rychlostí, jemností sluchu a čichu, což jsou všechno přednosti, jež lovec oceňuje“ (LOT-FALCK 1953, 19). Zabití zvířete je aktem posvátné výměny, jímž pán zvěře člověku poskytuje maso, kůži a kosti svého chráněnce, a něco za to očekává (JENSEN 1954, 161 sq.). Mnohotvárnost vztahů mezi člověkem a zvířetem, kterou ani zdaleka nelze redukovat na utilitární dimenze, je etnologům dobře známa a z archeologů ji v poslední době zdůrazňuje např. B. HAYDEN (2003) a opakovaně M. OTTE (např. 1998). Většina archeologů a zejména archeozoologů však o ní nechce ani slyšet. Úkolem této kapitoly je doložit zmíněný komplexní vztah konkrétními příklady a prolomit tak umělou hráz mezi živou realitou a pseudoexaktními přístupy současné přespecializované vědy.

Téměř všechny interpretace nahromaděnin mamutích kostí na paleolitických sídlištích vycházejí především z klasických prací G. Haynese. Jmenovaný zoolog studoval život a přirozené hynutí recentních slonů v afrických národních parcích, a jeho rozsáhlé poznatky jsou tudíž hlavně přírodovědné. Už proto musí jejich aplikace na pozůstatky mamutů na lidských sídlištích poněkud selhávat. Pomineme-li fakt, že slon a mamut jsou rozdílnými druhy z diametrálně odlišných přírodních prostředí, začínají potíže už při srovnávání věkových profilů zastoupených jedinců. Věkové spektrum mamutů z paleolitických sídlišť se značnou převahou mladých kusů totiž odpovídá nejen předpokládané struktuře úlovku, ale i přirozenému úhynu za dlouhodobého ekologického stressu („*attritional profile*“). Pouze jednorázový, tzv. katastrofický úhyn by mohl mít za následek vyšší procento zvířat středního věku, což ovšem opět závisí na skladbě postiženého stáda – jinak se projeví obvykle větší stádo samic s mláďaty a jinak skupinka několika samců. Zcela potom selhává srovnávání polohy těchto zbytků vůči morfologii terénu. Dostatečným varováním proti přenášení tafonomických analogií z Afriky není ani fakt, že husté nahromadění mamutích kostí u sídlišť se nijak nepodobají řídce rozptýleným kostem z afrických savan, ať již byl jejich původ jakýkoli. Mechanická komparace pak vede k ke stále opakovaným závěrům, že přítomnost širokého spektra kostí (nejsou-li nahromaděny vodou) znamená úhyn na místě, a to buď v důsledku přirozeného umírání, nebo loveckou činností člověka. Poslední možnosti